

Vědecká výměna s čínskými rysy

Úskalí a limity akademické spolupráce s Čínskou lidovou republikou

Policy brief

Tobiáš Lipold a Sinopsis

Mezinárodní spolupráce je významnou součástí akademické práce a přispívá velkou měrou k pokroku ve vědeckém bádání. Za současného globálního vývoje směrem k opětovné bipolarizaci světa, v němž se otevřená společnost ocitá v ohrožení ze strany autoritářských režimů, se akademické kontakty pro některé nedemokratické státy stávají nástrojem soupeření a mohou být zneužity v náš neprospěch.

Při vědecké spolupráci s nedemokratickými státy je třeba mít na paměti i rizika a úskalí s ní spojená. V případě Čínské lidové republiky vycházejí již z odlišného pojetí samotné vědy jako takové. Zatímco v našem evropském pojetí jsou vědecké instituce nezávislé na státu a jejich cílem je obecný pokrok vědeckého poznání, které neuznává státní hranice, v ČLR je věda důsledně podřízena pragmatickým cílům státu, resp. vládnoucí Komunistické strany Číny. Tato podřízenost vědy zájmům státu je v ČLR institucionalizovaná. Výzkumné instituce a univerzity jsou straně podřízeny prostřednictvím svého vedení, jehož hlavou je v ČLR tajemník místní stranické organizace, nikoliv rektor, který má pouze omezené pravomoci (pokud se ovšem obě funkce nespojují v jedné osobě).

Zároveň je třeba si uvědomit, že jedním z cílů ČLR, respektive KS Číny jako její „vedoucí síly“, je usilovat o nové uspořádání mezinárodních vztahů, které by vyhovovalo čínskému politickému zřízení na úkor základních hodnot demokratických společností. Věda je jedním z nástrojů k dosažení těchto cílů pekingského vedení, a při neopatrné vědecké spolupráci s ČLR hrozí, že jí budeme v dosahování těchto cílů napomáhat a jednat tak proti svým vlastním zájmům. Zároveň je třeba vyvarovat se dojmu, že se snad cíle a praktiky ČLR České republiky jakožto menšího státu, jehož vědecké instituce nezaujímají první příčky mezinárodních žebříčků, netýkají. I naše věda má co nabídnout, a jak naznačuje mj. poslední výroční zpráva Bezpečnostní

informační služby, příslušné čínské orgány jsou na českém území aktivní, a to včetně akademické sféry.¹

Akademičtí pracovníci si při navazování styků s institucemi z ČLR často nejsou těchto rizik vědomi, přistupují k nim jako k analogickým partnerům a zároveň pro ně není bezpečnost výzkumu zásadním, pokud vůbec nějakým, parametrem. Tento dokument shrnuje specifika čínského akademického prostředí v širším kontextu, popisuje rizika spojená s vědeckou spoluprací s ČLR a zároveň nabízí českým akademickým institucím doporučení, jak těmto rizikům předcházet. Uvádí také řadu konkrétních příkladů z českého i mezinárodního akademického prostředí.

Rizika spolupráce v technických oborech

Čínský stát dlouhodobě a systematicky využívá k posílení vlastního rozvoje vědecké poznání a technologie z cizích států. Tento proces je popsán v odborné literatuře,² která již také vedla v některých zemích k legislativní a administrativní odezvě. Během posledních dekád vznikl v ČLR rozsáhlý systém transferu technologií, k němuž dochází primárně jak skrze kontakty se zahraniční soukromou obchodní sférou, tak i se sférou akademickou. Do tohoto systému jsou zahrnuty i čínské akademické instituce a mohou se do něj, ať už z vlastní iniciativy, nebo na pokyn čínských úřadů, zapojovat i jednotliví občané čínského státu jednající v zájmu své vlasti, jak je k tomu vyzývá státem řízená propaganda. Způsoby čínského transferu technologií lze podle členění v nedávné vlivné publikaci rozdělit dle jejich charakteru do tří skupin:³

- Legální – dohody o společném výzkumu, výměna technologií, akvizice
- Ilegální – porušení smlouvy, špionáž, zneužití počítačové sítě, operace insiderů, reverzní inženýrství

¹ BIS (2022). *Výroční zpráva 2021* [online]. Dostupné na: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2021-vz-cz.pdf>.

² Joske, Alex (2018). „Picking flowers, making honey”. *ASPI* [online]. Dostupné na: <https://www.aspi.org.au/report/picking-flowers-making-honey>.

³ William C. Hannas, Didi Kirsten Tatlow (ed.) (2021). *China's Quest for Foreign Technology: Beyond Espionage*. Routledge.

- Mimoprávní – takové praktiky a kanály transferu, u nichž je obtížné určit jejich protiprávnost. V případě ČLR se jedná například o talentové programy lákající zahraniční odborníky k práci v Číně.

Oblasti zájmu – klíčová odvětví

Při vědecké spolupráci s ČLR je nutno brát v potaz charakter výzkumu a rizikovost jeho potenciálního zneužití. Čína se v oblasti výzkumu a vývoje zajímá především o strategická odvětví, která původně stanovila ve svém plánu Made in China 2025.⁴ Tento plán byl po negativních ohlasech ze zahraničí potichu stažen z veřejného diskurzu, ale jeho priority podle všech indicií platí i nadále. Patří mezi ně například informační technologie, robotika, nové materiály, energetika či letecké vybavení.

Nejvíce rizikové – technologie s dvojitým využitím

Nejvíce rizikový je výzkum v oblastech zahrnujících vývoj technologií s případným dvojitým využitím, tedy s využitím pro civilní i vojenské účely. O takový výzkum mají zájem čínské instituce s vazbami na Čínskou lidovou osvobozenou armádu (ČLOA), která je pak skrze mezinárodní vědeckou spolupráci schopna získávat technologie využitelné pro obranu i přes obranná embarga uvalená západními státy.

Mezinárodní investigativní projekt China Science Investigation v roce 2022 odhalil, že v posledních dvaceti letech vzniklo ve zkoumaných evropských zemích okolo 3000 vědeckých publikací ve spolupráci s čínskými akademiky z univerzit napojených na ČLOA, především z Národní univerzity obranných technologií (NUDT), která je pod přímým dohledem Ústřední vojenské komise ČLR.⁵

Evropské univerzity si vazeb čínských vědců na ČLOA nejsou vždy plně vědomy, ať už z vlastní nepozornosti, nebo protože čínští akademici tyto vazby skrývají. Z velké části se pak jedná o doktorandy, kteří se po získání vzdělání v Evropě vrací do ČLR, kde

⁴ ISDP (2018). „Made in China: Backgrounder“. Dostupné na: <https://isdpc.eu/content/uploads/2018/06/Made-in-China-Backgrounder.pdf>.

⁵ Matthews, David (2022). „European universities under fire over work with Chinese military“. *Science Business* [online]. Dostupné na: <https://sciencebusiness.net/news/european-universities-under-fire-over-work-chinese-military>.

pracují v obranném výzkumu.⁶ Vojenské univerzity navíc nezřídka směrem do zahraničí používají neutrální názvy v angličtině a svou skutečnou afiliaci tak skrývají.⁷

Vojensko-civilní fúze

Riziko zneužití technologií s dvojitým využitím není pouze u spolupráce s institucemi s tak zřejmými vazbami na ČLOA, jako je NUDT. Problém je to i u civilních univerzit, protože i těch se týká čínská strategie vojensko-civilní fúze, v jejímž rámci se i soukromý a akademický sektor zapojuje do činnosti čínského vojensko-průmyslového komplexu. I tyto univerzity se tak mohou podílet na obranném výzkumu.⁸

Australský institut pro strategickou politiku (ASPI) vytvořil databázi China Defense Universities Tracker, která monitoruje vazby čínských civilních univerzit na obranný sektor a hodnotí míru rizika, nakolik výsledky spolupráce s těmito institucemi mohou být využity k vojenským účelům.⁹

Univerzity s nejvyšším stupněm rizikovosti, kterým se přezdívá „Sedm synů národní obrany“, se pak sice navenek svým zahraničním partnerům prezentují jako univerzity civilní, jejich povahou a silnou provázaností s armádou je ale lze definovat spíše jako obranné.¹⁰¹¹

⁶ Joske, Alex (2018). „Picking flowers, making honey”. *ASPI* [online]. Dostupné na: <https://www.aspi.org.au/report/picking-flowers-making-honey>.

⁷ Provázanost čínských univerzit s armádou lze ověřit v databázi obranných univerzit institutu ASPI, viz <https://unitracker.aspi.org.au/>.

⁸ Fritz, Audrey (2021). „The foundation of innovation under military-civil fusion: The role of universities”. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/en/mcf/>

⁹ Databázi China Defense Universities Tracker využívají k monitorování rizikovosti meziuniverzitních smluv i další projekty, v Evropě např. China-Europe Academic Engagement Tracker, viz <https://academytracker.ceias.eu>.

¹⁰ Joske, Alex (2019). „The China Defence Universities Tracker”. *ASPI* [online]. Dostupné na: <https://www.aspi.org.au/report/china-defence-universities-tracker>.

¹¹ Konkrétní příklad prolínání čínské vojensko-civilní fúze do evropského akademického prostředí popisuje např. případová studie estonského Mezinárodního centra pro obranu a bezpečnost. Viz Lill, N. (2023). „Chinese Military-Civil Fusion: Sino-Italian Research Cooperation”. *International Centre for Defence and Security* [online]. Dostupné na: <https://icds.ee/en/chinese-military-civil-fusion-sino-italian-research-cooperation/>

Příklady v ČR

Průzkum projektu Sinopsis ve spolupráci s Českým rozhlasem v červenci 2020 odhalil, že 14 českých veřejných univerzit navázalo spolupráci s čínskými civilními univerzitami, které podle databáze ASPI představují střední až velmi vysoké riziko, včetně univerzit patřících mezi nejrizikovějších „Sedm synů“, jako je Severozápadní polytechnická univerzita nebo Pekingský technologický institut.¹² V jednom případě se pak jednalo o velmi úzké vazby na čínské rizikové instituce českého experta na výbušniny.¹³ Z průzkumu dále vyšlo najevo, že české univerzity si rizik spolupráce s jejich čínskými partnery nebyly vědomy a přistupovaly k nim jako k rovnocenným zahraničním partnerům čistě akademického typu.¹⁴

Další studie

Problematikou akademické spolupráce s institucemi napojenými na čínský obranný výzkum se podrobně zabývá případová studie americké nevládní organizace Centrum pro bezpečnost a integritu výzkumu (CRSI). Studie vychází z korpusu bibliografických dat akademických článků vzniklých ve spolupráci mezi vědci z německých akademických institucí a ČLR a zároveň zohledňuje i spoluautorství badatelů z jiných zemí, včetně České republiky. Při vyhodnocování rizikovosti spolupráce studie vychází z databáze ASPI, kterou doplňuje o další instituce spojené s obranným výzkumem, např. vybrané laboratoře Čínské akademie věd. Z celkového korpusu článku publikovaných mezi lety 2016 a 2022 čítajícího přes 40 tisíc publikací vzniklo 835

¹² Chaloupská, Markéta (2020). „Spolupráce s čínskými univerzitami je riziková, tvrdí výzkum. Studenti mohou být nastrčenými špiony“. *iRozhlas* [online]. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/univerzita-vysoka-skola-cina-cesko-spionaz-spoluprace-studenti_2007270600_onz.

¹³ Janoušek, Artur (2022). „Český expert na výbušniny spolupracuje s čínskými specialisty na zbraně. Před ‚verbováním‘ Pekingu varuje BIS.“ *iRozhlas* [online]. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/profesor-svatopluk-zeman-vybusniny-spoluprace-cina-zbrance-univerzita-pardubice_2203160600_sam.

¹⁴ Jirouš, Filip (2020). „Nothing of interest in a small country? Czech-Chinese academic exchange in the age of military-civil fusion“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/en/czech-china-defense-universities/>.

článků ve spolupráci s institucemi a čínskými badateli napojenými na čínský vojensko-průmyslový komplex.

Na některých člancích s vysokým rizikem zneužití čínskou stranou se podíleli i vědci spojení s českými univerzitami. Jako příklad uvádí studie článek zabývající se mechanickými vlastnostmi tetraboridů přechodných kovů, jehož spoluautorem byl i vědec z Ostravské univerzity. Na článku dále spolupracovali čínští vědci pracující zároveň pro americké výzkumné instituce i pro čínské instituce zabývající se obranným výzkumem, jako je univerzita Beihang nebo odborné pracoviště Čínské akademie inženýrské fyziky (CAEP), instituce zabývající se mimo jiné výzkumem jaderných zbraní. Na financování výzkumu se kromě čínských a amerických institucí podílelo i české Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) či Evropský fond pro regionální rozvoj.

Studie CRSI dále identifikuje velké množství výzkumných projektů vzniklých ve spolupráci s rizikovými partnery z ČLR a na jejichž financování se podílely americké a evropské instituce. Z české strany tak podle studie financovala rizikový výzkum kromě MŠMT i Grantová agentura ČR.¹⁵

Kyberútoky a špionáž

Při spolupráci s čínskými univerzitami je třeba dbát zvýšené opatrnosti před kyberútoky a špionáží. Jak varuje Národní úřad pro kybernetickou bezpečnost (NÚKIB), u vědců z Číny a dalších rizikových zemí je pravděpodobné, že se nějakým způsobem zapojí do kybernetické špionáže a vynesou citlivé informace o výzkumu či samotné univerzitě. Kromě toho jsou univerzity stále více vystaveny potenciálním útokům čínským státem podporovaných organizovaných skupin, které se citlivá data nejčastěji snaží získat pomocí phishingových e-mailů a podobných podvodných technik.

¹⁵ Stoff, Jeffrey (2023). „Should Democracies Draw Redlines around Research Collaboration with China? A Case Study of Germany“. *CRSI* [online]. Dostupné na: <https://researchsecurity.org/wp-content/uploads/2023/01/Click-here-to-download-the-full-publication.-Stoff-DrawingRedlinesFINAL.pdf>

Talentové programy a stipendia

Kromě meziuniverzitní spolupráce oslovuje čínská strana přímo zahraniční vědce prostřednictvím svých programů na vyhledávání talentů. Potenciální kandidáty do programů vybírají náborová centra sídlící v cílových zemích a jsou často oslovováni přímo e-mailem či na sociálních sítích. Ta často spolupracují s organizacemi napojenými na systém jednotné fronty, který je zodpovědný za kooptaci zahraničních elit. Talentové programy většinou zahrnují běžnou vědeckou spolupráci, jejich fungování je ale mnohdy velmi netransparentní a je u nich značné riziko nekalých úmyslů z čínské strany. Ty se mohou pohybovat na škále od pokusů o grantový podvod, krádeže duševního vlastnictví či špionáž až po snahy o nábor do tajných služeb. Nejznámějším čínským talentovým programem je Plán tisíce talentů (千人计划) organizovaný čínskou vládou. Celkem talentových programů existuje několik set, s různou mírou centralizace.¹⁶

Strategie vyhledávání talentů se zaměřuje i na čínské vědce etablované v západních výzkumných institucích, kteří jsou pomocí talentových programů motivováni vrátit se zpět do ČLR. Patrně nejlépe popsáním příkladem těchto snah je případ skupiny několika desítek čínských vědců z americké Národní laboratoře Los Alamos. Ti po dlouholeté práci na citlivých výzkumných projektech financovaných americkou vládou během posledních let přesídlili zpět do ČLR, kde se podílejí na výzkumu klíčových obranných technologií.¹⁷

Až přes dvacet tisíc čínských studentů ročně financuje své studium v zahraničí z prostředků Čínské stipendijní rady. Ta poskytnutí stipendia podmiňuje podepsáním smlouvy, v níž stipendisté musí deklarovat svou věrnost ČLR a vládnoucí KS a zavazují se k tomu, že budou konat pouze v zájmu čínského režimu. Při porušení této smlouvy, například angažováním se v pro Peking politicky závadných aktivitách, čeká finanční postih nejen studenta, ale také jeho garanty, nejčastěji členy rodiny či učitele,

¹⁶ Joske, Alex (2020). „Hunting the Phoenix“. *ASPI* [online]. Dostupné na: <https://www.aspi.org.au/report/hunting-phoenix>.

¹⁷ Strider (2022). „The Los Alamos Club: How the People’s Republic of China Recruited Leading Scientists from Los Alamos National Laboratory to Advance Its Military Programs“. *Strider Technologies, Inc.*

kteří společně s ním smlouvu podepisují. V návaznosti na odhalení těchto smluv například některé švédské univerzity ukončily spolupráci s Čínskou stipendijní radou.¹⁸

Příklad: Sü Jen-ťün (Xu Yanjun)

Jedním z nejlépe popsanych příkladů čínské technologické špionáže je případ pracovníka čínského Ministerstva státní bezpečnosti, který byl za pokus o špionáž zadržen a odsouzen v USA. Sü se pokoušel získat informace o leteckých technologiích společnosti GE Aviation přes jejího inženýra, kterého zval na přednášky do Číny na fakultu Nankingské univerzity letectví a astronautiky (NUAA), tedy jednoho z tzv. „Sedmi synů národní bezpečnosti“. Sü Jen-ťün se v té době prezentoval jako postgraduální student NUAA a za hostující přednášky zprostředkoval honoráře. Během přípravy přednášek získával od nic netušícího hosta powerpointové prezentace s citlivými údaji.¹⁹

Další úskalí – politizace vědy

Jedním ze specifíků čínského akademického prostředí je silná politizace některých oborů a výzkumných témat. Jako příklad může sloužit aktuální regulace vědecké debaty o šíření viru covid-19, pomocí níž se čínské úřady snaží zamezit přístupu k aktuálním mezinárodním poznatkům o této nákaze.²⁰ Ty z velké části rozporují donedávna využívané striktní metody čínské vlády v boji s tímto virem, které čínské vedení v obavě ze ztráty prestiže a nabourání autority generálního tajemníka Si Ťin-pchinga jako velkého vůdce, který se nikdy nemýlí, nebylo dlouho ochotné měnit.

¹⁸ Wu Yitong (2023). „Tens of thousands of students pledge loyalty to Beijing before arriving abroad“. *Radio Free Asia* [online]. Dostupné na: <https://www.rfa.org/english/news/china/overseas-students-01202023144547.html>

¹⁹ Robertson, Jordan a Bennett, Drake (2022). „A Chinese Spy Wanted GE's Secrets, But the US Got China's Instead“. *Bloomberg* [online]. Dostupné na: <https://www.bloomberg.com/news/features/2022-09-15/china-wanted-ge-s-secrets-but-then-their-spy-got-caught>.

²⁰ Yang Zeyi (2022). „Why China is still obsessed with disinfecting everything“. *MIT Technology Review* [online]. Dostupné na: <https://www.technologyreview.com/2022/05/19/1052458/why-china-disinfect-everything/>.

Čínské úřady tak například pozastavily na sociálních sítích účty internetové platformě DXY, která sdružuje čínskou odbornou lékařskou veřejnost, snažící se vést objektivní vědeckou debatu. V minulosti DXY publikovalo například články vyvracející státem propagovaný narativ o účinnosti tradiční čínské medicíny při léčení covidu-19 a dalších nemocí.²¹

Do snahy cenzurovat zpolitizovaná či pro KS Číny citlivá témata mohou čínské úřady zapojovat i mezinárodní akademickou komunitu. Například v roce 2017 nakladatelství a vydavatelství Cambridge University Press pod nátlakem čínských úřadů zablokovalo pro uživatele na území ČLR ve své elektronické databázi 315 akademických článků z renomovaného časopisu *The China Quarterly*, a to bez vědomí vedení časopisu a autorů uvedených článků. Cenzurované články se týkaly pro KS Číny citlivých témat, jako jsou situace v Tibetu a Sin-ťiang, kulturní revoluce nebo protesty na náměstí Tchien-an-men. Po nesouhlasném vystoupení řady akademiků proti tomuto kroku nakladatelství zablokované články znovu zpřístupnilo.²²

ČLR a společenské vědy

Vyprávět správně čínský příběh

Jedním z cílů čínské akademické sféry je systematické budování pozitivního obrazu Číny jako silného státu s dlouhou historií, jejímž vyvrcholením je vláda KS Číny vedená marxisticko-leninskou ideologií „s čínskými rysy“. O prosazování tohoto pozitivního narativu, známého také jako „správné vyprávění čínského příběhu“ (讲好中国故事), se ČLR pokouší i mezinárodně a nezřídka k němu využívá ochotných či jen nepozorných zahraničních akademiků a výzkumných institucí. Ti tak mohou svou spoluprací s Čínou přispívat k vytváření mezinárodního diskurzu legitimizujícího čínský komunistický režim, jeho ambice změnit mezinárodní řád či jeho hrubé porušování lidských práv. Akademičtí pracovníci v cílových zemích si mnohdy nejsou vědomi, že jejich protějšci v

²¹ Yang Zeyi (2022). „China has censored a top health information platform“. *MIT Technology Review* [online]. Dostupné na: <https://www.technologyreview.com/2022/08/11/1057592/china-censored-health-information-platform/>.

²² Sinopsis (2021). „Cenzura akademické práce v zahraničí (případ Cambridge University Press a incident v Braze)“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/sinopsis/cenzura-akademicke-prace-v-zahranici-pripad-cambridge-university-press-a-incident-v-braze/>.

ČLR nemusejí reprezentovat jen svou domovskou instituci, ale i celý rozsáhlý byrokratický systém akademické kooptace přímo podléhající KS Číny.

Čínská strana může tohoto cíle dosahovat:

- Navazováním zdánlivě apolitických kontaktů v západních akademických kruzích, zejména ve společenskovědních a humanitních oborech, jako jsou historie, mezinárodní vztahy, sociologie, politologie nebo i sinologie.
- Kultivací vztahů s akademiky nakloněnými Číně, například nabídkou spolupráce, placenými cestami do Číny či nabídkou publikace a dobře honorovaného přednášení v ČLR.
- Podporou rozvoje vybraných společenskovědních teorií, které postrádají kritickou reflexi čínské reality a odpovídají potřebám čínského narativu.
- Podporou vydávání publikací, které jsou zdánlivě běžnou akademickou činností západních badatelů, ve skutečnosti ale vznikly v přísně kontrolovaném čínském akademickém prostředí s cílem obhajoby pekingského režimu.²³
- Pro české prostředí mohou jako zvláště znejistující prvek působit anglické publikace čínských akademiků, které vznikly v čínském akademickém prostředí pod kontrolou stranických orgánů, ale poté, co jsou vydány v renomovaných světových nakladatelstvích, navenek působí jako vyjádření nezávislého vědeckého názoru.

Společenské vědy s čínskými rysy

Z povahy čínského režimu jsou společenské a humanitní vědy podřízeny „vedoucí úloze“ KS Číny, a jejich povaha a způsob bádání se tak diametrálně liší od stejných oborů v západních zemích. Význam těchto oborů vzrostl především za vlády generálního tajemníka Si Ťin-pchinga přímo úměrně s tím, jak rostl význam ideologického ukotvení čínské politiky a sílila snaha ČLR prosazovat svůj vliv mezinárodně.

²³ Například publikace marxistického filozofa Rolanda Boera působícího na Technologické univerzitě v Ta-lienu.

Si Ťin-pching už v roce 2016 zdůraznil „strategický význam budování specificky čínské filozofie a společenských věd“. Filozofové a vědci v humanitních a společenskovědních oborech mají podle něj budovat „nový systém vědeckých disciplín, metodologie a terminologie“, společně označované jako „tři velké systémy“ (三大体系), přičemž základem požadovaných čínských specifik je „vědecké učení marxismu-leninismu“ obohacené o blíže neurčené tradice „znamenité čínské kultury“.²⁴ Tento systém, jehož budování je silně centralizované a plně podřízené KS Číny, se má v budoucnu stát nezávislým na mezinárodní vědě, které má i konkurovat. Západní badatelé si těchto specifik mnohdy nejsou vědomi a při spolupráci se svými čínskými protějšky zapomínají na silnou politizaci a ideologizaci čínských společenských i humanitních věd.²⁵

Příklad: Marek Hrubec

Jako příklad západní akademické spolupráce s čínskými institucemi může sloužit případ bývalého ředitele Centra globálních studií AV ČR Marka Hrubce, který byl pro své vazby na ČLR z pozice ředitele vedením AV v roce 2021 odvolán. Jedním z hlavních důvodů odvolání bylo jeho působení ve vědecké radě think-tanku China-CEE Institute v Budapešti. Tento think-tank se navenek prezentuje jako politicky nezávislý, ve skutečnosti se ale jedná o instituci s vazbami na čínské Ministerstvo státní bezpečnosti a Oddělení propagandy ÚV KS Číny. Jeho poznatků tak při další práci v evropských zemích mohou využívat čínské zpravodajské služby.²⁶

²⁴ „San da tixi ruhe jianshe “三大体系”如何建设 [Jak budovat tři velké systémy]“. *Zhongguo gongchandang xinwenwang* 中国共产党新闻网 [online]. Dostupné na: <http://theory.people.com.cn/n1/2021/1009/c434335-32248123.html>.

²⁵ Jako příklad politizace společenských věd slouží multidisciplinární Projekt studia původu čínské civilizace (中华文明探源工程), do kterého se od jeho vzniku okolo roku 2001 zapojilo přes 70 akademických institucí a jehož politický význam zdůraznil generální tajemník Si Ťin-pching na studijní schůzi politbyra ÚV KS Číny 27. května 2022. Viz http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2022-07/15/c_1128830256.htm.

²⁶ Hála, Martin a Jirouš, Filip a Klimeš, Ondřej (2021). „Borrowed Boats Capsizing: State Security Ties to CCP Propaganda Laundering Rile Czech Public“. *China Brief* 21/23. Dostupné na: <https://jamestown.org/program/borrowed-boats-capsizing-state-security-ties-to-ccp-propaganda-laundering-rile-czech-public/>.

Hrubec několikrát vystoupil v čínských státních médiích, kde se jako zástupce české AV bez jejího vědomí pozitivně vyjadřoval o čínském režimu a kritizoval politiku české vlády způsobem konvenujícím čínským narativům. Je třeba zdůraznit, že Hrubcovy texty, které vycházely v angličtině a čínštině, nepublikovala čínská média pro jejich akademickou kvalitu či originalitu vědeckého názoru, ale pro Hrubcovu ochotu vyjadřovat se v souladu s čínským narativem pod hlavičkou AV jako prestižní evropské akademické instituce.²⁷ Vyjma publikací v čínských médiích se Hrubec jako editor spolupodílel na publikaci s názvem *Global China: Opening Up and the Belt and Road Initiative*. Tuto knihu vydalo v čínské a anglické verzi nakladatelství The China International Publishing Group (中国国际出版集团), jehož vlastníkem je KS Číny. Cílem editovaného sborníku byla propagace čínské politiky a pozitivní hodnocení role Číny ve světě. Z textu rozhodnutí Etické komise AV ČR k případu Marka Hrubce je zřejmé, že při publikaci knihy došlo k její částečné cenzuře bez vědomí autorů, které Hrubec do projektu přizval, aniž by si byli vědomi všech politických souvislostí.²⁸ Hrubec kromě toho na Univerzitě Karlově vyučoval kurz *Nová hedvábná stezka: čínský globální projekt*, ve kterém o této ekonomické iniciativě přednášel plně v souladu s čínským oficiálním narativem a propagandou a syllabus předmětu byl založen převážně na čínské literatuře autorů blízkých komunistickému režimu.²⁹

Omezování svobody slova a akademických svobod

Rizikem pro univerzity při spolupráci s Čínou mohou být i snahy čínské strany o omezování svobody slova a ovlivňování veřejné debaty v její prospěch. Především v zemích s vysokým počtem studentů z Číny musejí školy čelit tlakům, zejména ze strany nacionalisticky naladěných studentů, pokoušejících se pod vlivem, a často za přímé organizace ze strany orgánů Jednotné fronty, potlačovat svobodnou debatu o pro Čínu kontroverzních tématech, jako je lidskoprávní situace v Tibetu, Sin-ťiang a

²⁷ Valášek, Lukáš (2021). „Oslava Pekingů. Vysoce postavený badatel Akademie věd píše pro list čínské propagandy“. *Aktuálně* [online]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vysoce-postaveny-manazer-akademie-ved-pise-pro-cinskou-propa/r~10b0a53a40b311ecbc3f0cc47ab5f122/>.

²⁸ Lomová, Olga (2022). „Rozhodnutí Etické komise akademie věd nemůže obstát“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/rozhodnuti-eticke-komise-akademie-ved-nemuze-obstat/>.

²⁹ Sinopsis (2018). „Pás a stezka místo kritického myšlení“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/pas-a-stezka-misto-kritickeho-mysleni/>.

Hongkongu. Protože jsou univerzity v těchto zemích jako Austrálie či Velká Británie na financích z ČLR často do velké míry závislé, může u nich ve snaze vyhnout se kontroverzím docházet k autocenzuře. Takové případy jsou skutečně také již popsány.

30

Příklad: Česko-čínské centrum

Příslušné orgány KS Číny se snaží diskurz o ČLR na akademické půdě ovlivňovat různými způsoby, z nichž některé zahrnují i korupční praktiky. V roce 2016 otevřela Univerzita Karlova na své půdě Česko-čínské centrum, jehož cílem měla být „podpora výzkumu v oblasti sinologie, sociologie, bezpečnosti, ekonomie a dalších“. Centrum vzniklo jako výsledek snahy rektora Tomáše Zimy o navázání kontaktů s vládními institucemi v ČLR. Ty vyvrcholily návštěvou vicepremiérky ČLR a bývalé vedoucí Oddělení ÚV KS Číny pro práci na jednotné frontě Liou Jen-tung, která s rektorem dohodu o vzniku centra přímo uzavírala.³¹ Ačkoliv se centrum prezentovalo jako odborné pracoviště, k jeho působení nebyli přizváni žádní relevantní odborníci zabývající se problematikou Číny a jeho hlavní činností bylo pořádání konferencí, které byly neskrývanou propagandou čínského režimu.³²

V čele centra nominálně stál rektor Zima, jeho praktický chod měl na starosti tajemník centra Miloš Balabán. Ten dále z pozice vedoucího Střediska pro bezpečnostní politiku FSV UK současně garantoval kurz Nová hedvábná stezka: čínský globální projekt, primárně založený na čínských propagandistických materiálech.³³ Později se ukázalo, že tento kurz a Balabánem organizované konference byly bez vědomí univerzity

³⁰ Viz Human Rights Watch (2021). „Australia: Beijing Threatening Academic Freedom“. *Human Rights Watch* [online]. Dostupné na: <https://www.hrw.org/news/2021/06/30/australia-beijing-threatening-academic-freedom>.

³¹ Lomová, Olga (2019). „K počátkům Česko-čínskému centra na Univerzitě Karlově“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/k-pocatkum-cesko-cinskeho-centra-na-univerzite-karlove/>.

³² Kaloň (2016). „Dopis z Číny: Pás a stezka do bažin“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/dopis-z-ciny-pas-a-stezka-do-bazin/>.

³³ Sinopsis (2018). „Pás a stezka místo kritického myšlení“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/pas-a-stezka-misto-kritickeho-mysleni/>.

financovány ambasádou Čínské lidové republiky,³⁴ navíc přes jeho soukromou firmu, která svým názvem i logem kopírovala Středisko pro bezpečnostní politiku na FSV UK. Balabán po těchto odhaleních rezignoval na své akademické funkce na FSV UK, dále ale působil jako bezpečnostní expert ČSSD.³⁵

Konfuciovy instituty

Asi nejrozšířenějším nástrojem, kterým Čína posiluje svůj vliv na zahraničních univerzitách, je zakládání Konfuciových institutů (KI). Ty mají oficiálně sloužit primárně jako jazyková centra pro výuku čínštiny, na rozdíl od obdobných kulturních a jazykových center jiných zemí jsou však přímo podřízené stranickému a vládním strukturám a spolu s šířením čínské soft-power a propagandy usilují také o kontrolu diskurzu o Číně v akademických kruzích v zahraničí a čelí časté kritice za pokusy o cenzurování svobodné debaty ve svých hostitelských zemích. KI jsou zřizovány přímo při hostitelských univerzitách, jejich řídicí organizací je ale čínská centrála, dříve známá jako Chan-pan, v plném názvu Kancelář státní skupiny pro šíření čínského jazyka mezinárodně.

Po celosvětové kritice fungování KI, která probíhá nejméně od roku 2014,³⁶ došlo v roce 2020 ve snaze o zlepšení jejich pověsti ke strukturální reformě, v rámci níž se jejich řídicím orgánem místo Chan-panu stalo Středisko pro jazykovou výuku a spolupráci. To stejně jako jeho předchůdce spadá nejen pod čínské ministerstvo školství, ale je zároveň ukotveno i ve stranickém systému propagandy a jeho působení

³⁴ Sinopsis (2019). „Globální síť think tanků pro šíření čínského narativu“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na:

<https://sinopsis.cz/globalni-sit-think-tanku-pro-sireni-cinskeho-narativu/>.

³⁵ Valášek, Lukáš a Bartoníček, Radek a Chripák, Denis (2019). „Experta ČSSD na obranu platila čínská ambasáda. Stojíme za ním, zní ze strany“. *Aktuálně* [online]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/univerzita-karlova-vazby-milos-balaban/r~5dc6cc54017811eab259ac1f6b220ee8/>.

³⁶ Jedním z prvních výrazných skandálů spojených s KI byla snaha ředitelky Chan-panu v roce 2014 cenzurovat program výroční konference Evropské asociace čínských studií v portugalské Braze. V reakci na incident vydal americký antropolog Marshall Sahlins vlivný článek označující KI za „akademický malware“. Viz Sahlins, Marshall (2014). „Confucius Institutes: Academic Malware“. *The Asia-Pacific Journal* 12/46. Dostupné na: <https://apjif.org/2014/12/46/Marshall-Sahlins/4220.html>.

se částečně orientuje i na vlivovou činnost.³⁷ Dokumentován je i případ, kdy KI poskytoval krytí pro špionážní činnost.³⁸

V České republice vznikl první KI při Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 2007. Během jeho působení vyšel na univerzitě například překlad spisů generálního tajemníka Si Ťin-pchinga připravený k vydání v součinnosti s čínskými partnery. Univerzita se po protestech akademických pracovníků rozhodla KI neprodloužit smlouvu po jejím vypršení v roce 2023. Druhý KI vznikl v roce 2018 v Praze při Vysoké škole finanční a správní (VŠFS). Jeho provoz během své návštěvy Prahy slavnostně zahájila členka čínského Politbyra a někdejší vedoucí Oddělení práce na jednotné frontě ÚV KS Číny paní Sun Čchun-lan. Při jeho otevření figuroval i bývalý děkan jedné z fakult VŠFS, člen představenstva VŠFS a ministr průmyslu a obchodu v Babišově vládě, Karel Havlíček.³⁹

Doporučení

Na základě výše uvedených poznatků předkládáme českým akademickým institucím následující doporučení:

- Při navazování spolupráce s institucemi z ČLR brát v potaz jejich odlišné postavení ve státě a společnosti a nepřístupovat k nim mechanicky jako k analogickým partnerům ve smyslu otevřenosti a akademické nezávislosti.
- V případě navazování kontaktů s čínskými institucemi konzultovat s odborníky a dostupnými informačními zdroji jejich možné vazby na obranný sektor či bezpečnostní aparát.

³⁷ Jichang Lulu (2022). „Propaganda and beyond: A note on the 2020 Confucius Institute reform“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/wp-content/uploads/2022/09/ci0.pdf>.

³⁸ Ekblom, Jonas (2019). „Chinese academic suspected of espionage banned from Belgium“. *Reuters* [online]. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-university-idUSKBN1X922O>.

³⁹ Sinopsis (2019). „Konfucius v Praze: zdaž to není koneckonců radostné?“. *Sinopsis* [online]. Dostupné na: <https://sinopsis.cz/konfucius-v-praze-zdaz-to-neni-koneckoncu-radostne-2/>.

- Podobně ověřovat skutečné afiliace studentů a zaměstnanců z ČLR (due diligence), zejména u zájemců o postgraduální studium v technologických oborech.
- Informovat své zaměstnance o rizicích spolupráce s ČLR, hrozbách v podobě kultivace či nábory ze strany čínských institucí.
- Uvědomovat si čínské snahy o kooptaci západních institucí pro legitimizaci vlastního narativu.
- Podporovat nezávislý výzkum a vzdělávání zaměřené na poznání současné Číny s cílem posílit informovanost v této oblasti.